

Position Paper Maatschappelijke Tenders

Een concrete handreiking als basis voor een goede samenwerking bij het ontwikkelen van duurzame energie projecten

NVDE, NWEA, Holland Solar

Mei 2022

Inhoud

Inleiding.....	2
1. Definities - wat is een maatschappelijke tender?.....	3
Tenderproces	3
Tenderproduct	3
Ontwikkelp proces	4
Voorbeeld op Rijks- en lokaalniveau.....	4
2. Doel en middel - waarom tenderen?.....	6
Voordelen en valkuilen van een maatschappelijke tender.....	6
Onderbouwing van het besluit om maatschappelijke te gaan tenderen	8
Niet tenderen.....	9
3. Wat wel en niet te doen – hoe creëer ik een succesvolle tender?.....	10
1. Vaststellen van een beleidsvisie duurzame energie	10
2. Kiezen voor een maatschappelijke tender.....	11
3. Het tenderproces inrichten.....	12
4. Het tenderproduct	13

Inleiding

Steeds meer gemeenten hebben de voorkeur voor het uitschrijven van een maatschappelijke tender ter realisatie van hernieuwbare energie projecten op land. Door middel van dit position paper bieden de Nederlandse Windenergie Associatie (NWEA), Holland Solar (de branchevereniging voor de zonne-energie sector) en de Nederlandse Vereniging Duurzame Energie (NVDE) een framework aan waarmee gemeenten hun maatschappelijke tender nog beter kunnen inrichten.

Gemeenten organiseren maatschappelijke tenders om meer sturing, controle en borging te hebben op type locaties, landschappelijke inpassing en participatie. De brancheverenigingen constateren echter dat er in steeds meer gevallen inefficiënte tenders worden uitgezet waarbij onbedoeld het tegenover gestelde wordt bereikt: het niet goed vormgeven van het proces rondom het opzetten en vergeven van de tender kan leiden tot vertraging bij de realisatie van projecten en zelfs tot het verlies van lokaal draagvlak.

Gezien de groeiende vraag naar (lokale) hernieuwbare energie, is het van groot belang dat de toekomstige tenders goed zijn ingericht. Dit position paper biedt daarvoor een helpende hand met concrete handvaten op basis van ervaring uit de praktijk.

We gaan allereerst in op wat de maatschappelijke tender anders maakt dan andere manieren van vergunnen (hoofdstuk 1), wat de redenen zouden kunnen zijn om te gaan tenderen en welke invloed dit heeft op de manier waarop een tender georganiseerd kan worden (hoofdstuk 2), en als laatste bieden we een praktische checklist aan met adviezen voor het inrichten van een maatschappelijke tender (hoofdstuk 3).

Met transparante, inhoudelijk uitgewerkte en voorspelbare maatschappelijke tenders kunnen de belangen van omwonenden en initiatiefnemers van duurzame energie projecten worden geborgd. Samenwerking staat daarbij centraal: alleen samen realiseren we de energietransitie.

Graag horen we van u hoe u denkt over het gepresenteerde proces voor maatschappelijke tenders en hoe we dit als marktpartijen en bevoegde gezagen nog beter kunnen doen. In het geval van vragen lichten met genoegen de inhoud van dit position paper nader toe.

Hoogachtend,

Puck Sanders, NVDE

Rik Harmsen, NWEA

Nold Jaeger, Holland Solar

1. Definities - wat is een maatschappelijke tender?

Een tender is de Engelse term voor een aanbesteding. Een tender is de procedure waarbij een opdrachtgever (in dit geval het bevoegde gezag) bekendmaakt dat hij of zij een opdracht wil laten uitvoeren en andere partijen (project ontwikkelaars en energiecoöperaties) vraagt om een plan in te dienen. In die plannen staan onder andere voor welke prijs en de manier waarop de externe partij de opdracht wil gaan uitvoeren.

Er is dus sprake van een tenderproces waarin de opdrachtgever tot een tenderproduct (de uitvraag aan externe partijen) komt en deze uiteindelijk ook aan een uitvoerder gunt. Een tenderproces is bij uitstek een proces dat zich kenmerkt door een hoge mate van transparantie en voorspelbaarheid. Meestal zijn het publieke organen die tenders uitzetten, waardoor die transparantie ook wettelijk geborgd dient te worden. Jurisprudentie rond het vergeven van zogenoemde 'schaarse rechten' en de aanbestedingswet hangen hier nauw mee samen.

Tenderproces

Als eerste kenmerkt een tenderproces zich door het expliciete besluit van een bevoegd gezag om al dan niet te gaan tenderen. Indien er de wens is om te tenderen vereist dit namelijk een degelijke juridische onderbouwing en een vooraf vastgesteld proces voor het vervolg van het creëren van een tenderproduct én het gunnen van een tender aan een uitvoerder. Deze keuze om te gaan tenderen is een afweging met voor- en nadelen. Na afweging van deze voor- en nadelen besluit men over de wenselijkheid van een tender. Respectievelijk de voordelen en valkuilen van een maatschappelijke tender, en de benodigde onderbouwing in de keuze om te tenderen worden in hoofdstuk 2.1 en 2.2 nader beschouwd.

Wanneer er het besluit genomen is om een tender uit te schrijven, wordt er een proces ingericht om tot de criteria in het tenderproduct vast te stellen. De praktische randvoorwaarden van dit deel van het proces worden in hoofdstuk 3.1 besproken. De inhoud van het tenderproduct zijn het onderwerp van de onderstaande paragraaf (in z'n algemeenheid) en in het bijzonder voor duurzame energieprojecten in hoofdstuk 3.2.

Na het vaststellen van het tenderproduct vervolgt het tenderproces zich. In deze fase kunnen kandidaten zich melden en kiest de opdrachtgever op basis van de criteria in het tenderproduct een tenderwinnaar. Een nadere uitwerking van deze fase van het tenderproces is beschreven in hoofdstuk 3.3.

Tenderproduct

Het tenderproduct kan een te vragen dienst zijn maar ook een fysiek product bevatten dat aan een nieuwe eigenaar toegewezen kan worden, of een combinatie van beiden. In het geval van tenderen van duurzame energie (wind en zon) gaat het meestal over grondposities (of zee, in geval van wind op zee) die in publieke handen zijn en waarvoor de overheid een initiatiefnemer zoekt. Ook zijn er varianten van tenders waarbij de indieners van een plan in de tender hun eigen plangebied inbrengen, dit is vaak op particuliere grond in plaats van publieke grond (zie ook hoofdstuk 1.4).

Het tenderproduct is tevens het concrete resultaat van een goed gevolgd tenderproces. In het tenderproduct wordt vooraf bekend gemaakt wie er mee kan doen aan de tender (randvoorwaarden) en welke selectieprocedure doorlopen wordt voor het selecteren van winnaar. Dit gebeurt op basis van vooraf vastgestelde criteria.

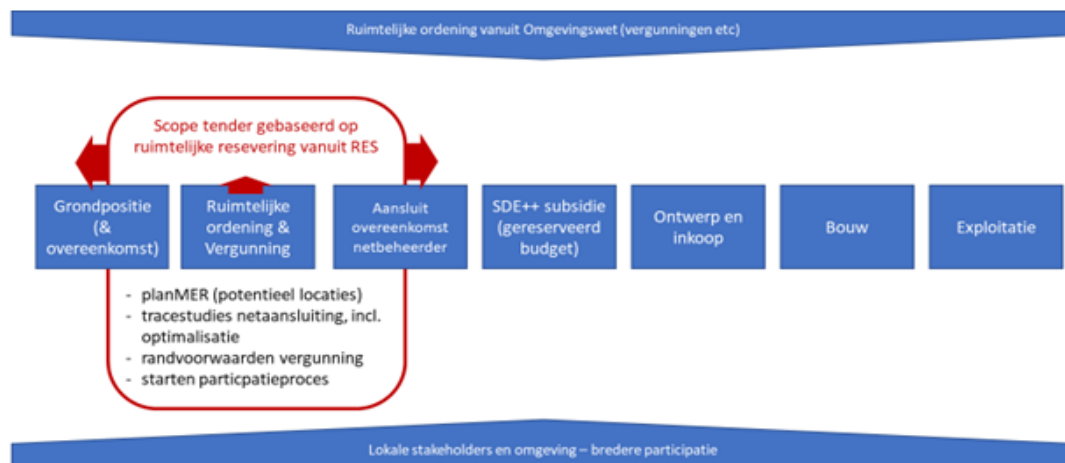
Deze criteria bevatten meestal een prijselement (de hoogste bidder) en regelmatig ook kwalitatieve elementen. Het bevoegd gezag dient de kosten van deze criteria bij elkaar op te tellen en inschatting te maken van de businesscase om te voorkomen dat er onhaalbare tenders uitgezet worden. Op basis van deze elementen kunnen de offertes gerangschikt worden.

Naast de criteria waar geïnteresseerden hun aanbod op dienen te concretiseren is het van groot belang dat het tenderproduct duidelijk beschrijft hoe en wie de biedingen beoordeelt, uit hoeveel leden de beoordelingscommissie bestaat en welke functionarissen dit betreft (de opdrachtgever zelf, en/of een onafhankelijk revieworgaan) en hoe de resultaten van de tender bekend gemaakt worden.

Ontwikkelproces

Het ontwikkelproces is het proces om een duurzaam energieproject te ontwikkelen. Dit is dus het proces wat een initiatiefnemer doorloopt van planvorming tot realisatie tot exploitatie. Het bevoegde gezag en de verwerving van de grondpositie al dan niet door een tenderproces maakt daar onderdeel van uit.

Ter illustratie hieronder een schematische weergave van de stappen in projectontwikkeling van een wind- of zonproject en waar tenderen dan een rol kan spelen.

Wanneer we spreken over een **maatschappelijke tender** gaat het om een tender waar naast een financiële component ook *maatschappelijke* doelen mee worden gewogen. Maatschappelijke tenders zijn er in twee varianten:

1. de situatie waarin de overheid zelf de grond(en) bezit en een beoordelingskader met maatschappelijke doelstellingen hanteert.

en

2. De situatie waarin de overheid geen grond(en) bezit, maar overgaat tot het juridisch beperken van de afgifte van vergunningen. De maatschappelijke doelstellingen vormen vervolgens onderdeel van de selectieleidraad om de projecten te selecteren die in aanmerking komen voor een vergunning.

Voorbeeld op Rijks- en lokaalniveau

Een voorbeeld van een uitgebreid tenderproces is het Ontwikkeling Energieopwekking op Rijksgronden-programma (OER) waarin rijksgronden van verschillende organen (Rijkswaterstaat, ProRail, het Rijksvastgoedbedrijf) op de markt gezet worden ter verdere ontwikkeling van een duurzaam energieproject. Let wel, dit betreft het uitgeven van het recht voor het ontwikkelen van een duurzaam energieproject aan een opdrachtnemer op *eigen* grond van de Rijksoverheid.

De Rijksoverheid maakt dus *geen* gebruik van de mogelijkheid om schaarse rechten vast te stellen. Een aantal gemeenten in Nederland doet dat wel. Deze gemeenten zijn *geen* eigenaar van de grond maar maken gebruik van hun vergunningverlenende bevoegdheid om het aantal projecten waar duurzame energie wordt opgewekt binnen de gemeente grenzen te beperken. Vergunningen worden daarmee 'schaars' gemaakt. Dit leidt ertoe dat de gemeente de mogelijkheid krijgt om, in het geval er meer vraag dan aanbod naar vergunningen is, projecten te selecteren die wel en niet een vergunning mogen krijgen. De beoordeling van de vergunningaanvraag vindt dus plaats op basis van de merites van het ene project in vergelijking met een ander project, in plaats van op basis van de merites van elk afzonderlijke project (onderhandse vergunning uitgifte).

In de kern richt het creëren van een schaars recht en de maatschappelijke tender die daarop volgt zich op de ruimtelijke reservering van gebieden, zoals nu gedefinieerd in de Regionale Energie Strategieën (RES 1.0), en het aanwijzen van een (groep van) initiatiefnemer(s) die de projecten daar gaan realiseren.

2. Doel en middel - waarom tenderen?

Een decentrale overheid heeft dus twee mogelijkheden om tot een maatschappelijke tender te komen: middels het vergeven van een gebruiksrecht (verkoop of pacht) van haar eigen gronden óf door het creëren van schaarse rechten. Dit alles om te voldoen aan de wens voor meer hernieuwbare energieopwekking. Echter, een tender is niet zaligmakend. Er zitten voor- en nadelen aan een maatschappelijke tender. Het kiezen voor een maatschappelijke tender dient dus goed afgewogen te worden. In de kern vraagt een maatschappelijke tender, anders dan een standaard vergunningprocedure, om gedegen kennis van het ontwikkelproces van een te tenderen project, en een lange termijn verantwoordelijkheidsgevoel vanuit de opdrachtgever om het tenderproces en het tenderproduct te bewaken.

Voordelen en valkuilen van een maatschappelijke tender

Voordelen maatschappelijke tender

Kostprijsreductie

Het tenderen van complete concessie (recht om te exploiteren) wordt gezien als één van de succesfactoren van de aanpak voor kostprijsreductie bij wind op zee. Uitgangspunt daar was dat overheid en marktpartijen doen waar ze ieder het beste in zijn. Risico's worden daar gelegd waar ze het beste te dragen zijn. Tenderen is ook genoemd in de Ecofys-studie over kostprijsreductie als potentieel interessant instrument voor kostprijsreductie bij wind op land (18% kostprijsreductie) en zonnestroom. Naast directe kostprijs reductie wordt uiteraard ook gekeken naar het plan met de beste landschappelijke inpassing waar bijvoorbeeld ook rekening wordt gehouden met de ecologische waarde/opwaardering van een stuk grond.

Verlaging doorlooptijden

Naast kostprijsreductie zijn er ook andere redenen om tenderen op land als een wenselijke manier van vergunningverlening te zien. Het kan leiden tot kortere doorlooptijden van projecten. Dit geldt met name wanneer er sprake is van de ontwikkeling van meerdere projecten binnen de gemeente grenzen. Dit is bijvoorbeeld een van de redenen voor de beleidsverandering van het Rijksvastgoedbedrijf van 1 januari 2018 om Rijksgronden op een transparantere manier in de markt te zetten voor de productie van hernieuwbare energie, waarbij gekozen is voor gebiedstendering. Op deze manier wordt de procedure gestandaardiseerd waardoor een te gunnen projectlocatie toegankelijker wordt voor marktpartijen. Dit voorkomt ook de schijn van bevoordeling door het bevoegde gezag. Natuurlijkerwijs zijn er ook gevallen waarin een tender wel tot vertraging kan leiden, bijvoorbeeld wanneer het uitschrijven van de tender meer tijd kost dan verwacht.

Zekerheden en controle omtrent het net, participatie en acceptatie

Ook geeft de maatschappelijke tender ruimere mogelijkheden aan het bevoegde gezag om zekerheden rond elektriciteitsnetimpact in de projectontwikkeling te minimaliseren, meer controle te hebben over het participatieproces voor het verkrijgen van lokale acceptatie van hernieuwbare energie projecten, en meer invloed te hebben op de uiteindelijke kwaliteit van het geheel te ontwikkelen gebied. Deze voordelen worden veroorzaakt door de mogelijkheid die de gemeente

heeft om verschillende aanbiedingen met elkaar te vergelijken en op basis van deze verschillen een afweging te maken tussen deze verschillende criteria. Initiatiefnemers hebben hierin ook de mogelijkheid om hun eigen ontwikkelingen te presenteren zoals gebruik van energieopslag. Bij een maatschappelijke tender die zich richt op een specifiek gebied binnen een gemeente bestaat ook de mogelijkheid om de ontwikkeling van de energieprojecten gelijk te laten lopen met de planning van de netwerkuitbreiding van de netbeheerder.

Valkuilen van de maatschappelijke tender

De bovenstaande voordelen kunnen alleen verzilverd worden wanneer de kwaliteit van de uitvoering van de tender hoog is. Marktpartijen zien hier regelmatig valkuilen ontstaan. Zo is het van groot belang dat de desbetreffende lokale overheid voldoende kennis heeft over het te doorlopen ontwikkelproces en genoeg commitment toont bij het opzetten van de tender. Daarnaast moet het tijdens de aanloop naar het proces van de tender ten alle tijden transparant zijn voor de initiatiefnemers hoe bepaalde keuzes gemaakt zullen worden, mede hierdoor wordt een gelijk speelveld voor alle deelnemers geborgd. Tenslotte zullen er evaluatiemomenten zich moeten voordoen om te borgen dat het tenderproces niet de efficiëntie wegneemt van het ontwikkelproces. Voor al deze punten kunnen gemeenten ook kijken naar eerdere tenders die zijn uitgezet om van de ervaring van anderen te leren.

Voldoende kennis bij lokale overheden

Ten eerste, vraagt het opzetten en uitvoeren van een tenderproces om voldoende commitment van de betreffende overheden. Het bevoegde gezag treedt als het ware als initiatiefnemer op in de eerste fasen van het ontwikkelproces. Dit vraagt om specialistische kennis van duurzame energieprojecten (technisch) en politiek-juridische onderbouwing van het tenderproces en het tenderproduct. Dit team zal gedurende het gehele ontwikkelproces (dus niet het alleen het tenderproces) als aanspreekpunt voor de tenderwinnaar moeten dienen.

Transparantie in tenderproces

Ten tweede, is het essentieel dat het tenderproces transparant blijft en toetsbaar is voor derden. Dat geldt voor bijvoorbeeld Raadsleden die inzage willen hebben in de keuzes voor een bepaald tenderproduct, maar ook voor marktpartijen die lokaal, nationaal en soms zelfs internationaal opereren. Juridisch gezien zijn de rechten van deze marktpartijen verankerd in de aanbestedingswet wanneer het gaat om eigen grond van de tender uitgever. Voor projecten waarbij schaarse rechten gecreëerd worden is deze wettelijke verplichting er nochtans niet, maar zouden die wel moeten gelden. Zo wordt rechtszekerheid en het behoorlijk bestuur gewaarborgd.

Gelijk speelveld voor initiatiefnemers

Ten derde, in het verlengde van een transparant en toetsbare procedure dient het tenderproduct ook van een gelijk speelveld voor allerhande initiatiefnemers, van lokale ondernemers tot internationale energiebedrijven, uit te gaan. Een lokale energiecoöperatie moet net als een internationaal opererende ontwikkelaar gebonden zijn aan de criteria in het tenderproduct; een gelijk speelveld is cruciaal. Niet alleen omdat dit de essentie is van een tenderprocedure (op basis van objectieve criteria het beste voorstel kiezen) maar ook omdat, indien dit niet wordt gedaan, dit kan leiden tot lange juridische procedures. Als het bevoegd gezag bij voorbaat een voorkeur voor

een bepaalde partij uit, is een (maatschappelijke) tender een ongeschikt instrument om die partij te selecteren. De uitspraken van de Raad van State in de zaak gemeente Drimmelen¹ zijn daar een voorbeeld van.

Verantwoordelijkheden van de lokale overheid

Ten vierde, vraagt een maatschappelijke tender van overheden initiële stappen als initiatiefnemer te zetten en daarbij horende verantwoordelijkheden op zich te nemen. Hieronder valt ook het opzetten van, en verantwoordelijkheid nemen voor de eerste dialogen met de lokale omgeving. Het gaat hierbij om het betrekken van de omgeving in gemeentelijke beleidsplannen met betrekking tot duurzame energie en het *van te voren* betrekken van de omgeving bij de samenstelling van het tenderproduct. Het tenderproduct vraagt om een concreet aanbod van een initiatiefnemer – dit betekent dat het tenderproduct dus ook zo uitgewerkt en helder als mogelijk dient te zijn. De voorkeurskeuze voor, bijvoorbeeld, het hechten van meer/minder belang aan landschappelijke inpassing ten opzichte van andere aspecten, dient voor het uitzetten van het tenderproduct gemaakt te worden. Het bevoegde gezag moet vervolgens ook actief communiceren over de tenderprocedure met inwoners. Ook na het winnen van de tender zal het bevoegde gezag in samenwerking met de initiatiefnemer(s) de omgeving mee moeten nemen in het verdere proces om bijvoorbeeld aanpassingen op eerdere plannen te delen.

Evaluatie efficiëntie van de tender

Ten vijfde, dient er telkens afgewogen te worden of een specifiek criterium binnen de maatschappelijke tender ook daadwerkelijk bijdraagt aan kostenverlaging en niet vertragend werkt voor het te behalen doel: voldoende hernieuwbaar op land. In het Klimaatakkoord en de RES 1.0 dienen bevoegde gezagen zich te richten op het zo kostenefficiënt mogelijk en met voldoende lokale acceptatie, realiseren van tenminste 35 TWh aan wind- en zonprojecten op land. Er moet daarom een gezonde balans zijn tussen het borgen van kwaliteit en betaalbaarheid van projecten. Tenderen zal daarom niet altijd het beste middel zijn om dit doel te bereiken.

Onderbouwing van het besluit om maatschappelijke te gaan tenderen

De standaard tender

Een maatschappelijke tender kan enkel ingezet worden wanneer het bevoegde gezag daarvoor de juridische mogelijkheid heeft. Eigenaarschap is in die context het sleutelwoord. Wanneer de tenderende partij eigenaar is van de te tenderen grond, staat het die partij vrij een tender zo in te richten als de grondeigenaar dat wil. Let wel dat er vanuit de Staatsteunwetgeving wel beperkingen aan de uitgifte van grond zitten. Deze beperkingen zitten met name in het vragen van een marktconforme prijs en het toegankelijk maken van de mogelijkheid om de grond te exploiteren aan alle initiatiefnemers.

¹ Zie: <https://www.raadvanstate.nl/@129817/202006380-1-r2/>

Schaarse rechten creëren

In het geval het bevoegde gezag voornemens is om te tenderen, maar geen eigen grond beschikbaar heeft waar het duurzame energieproject ontwikkeld kan worden, dan is er de mogelijkheid om 'vergunning schaarste' te creëren. Dit is een relatief nieuw leerstuk binnen het aanbestedingsrecht en vraagt om een specialistische onderbouwing wanneer een gemeente van deze route gebruik wenst te maken. Deze onderbouwing dient voornamelijk te motiveren waarom het creëren van een schaars recht gelegitimeerd wordt door de ruimtelijke impact van de optelsom van initiatieven en/of 'goede ruimtelijke ordening'. Wij adviseren het bevoegde gezag dan ook om gebruik te maken van juridisch specialisten wanneer zij voor het creëren van een schaarsrecht kiest.

Het is van belang dat de tenderende partij zich realiseert dat wanneer er vergunning schaars gemaakt worden het niet zo maar mogelijk is om beleidskeuzes te veranderen. Wanneer een gemeente er bijvoorbeeld toe besluit om een beperking op het aantal windturbines te stellen, deze beperking niet na het tenderproces zo maar verruimd kan worden. Dit zou namelijk tot procedures tegen de nieuw uit te geven vergunning kunnen leiden of tegen het al vergunde project.

Verder dient de gemeente ook te onderbouwen hoe een tender ertoe leidt dat er tijd en kwaliteitswinst behaald wordt. De gemeente committeert zich in die zin ook om alles wat in haar macht ligt te doen om de hierboven genoemde valkuilen te voorkomen.

Niet tenderen

Het is zeker niet zo dat het altijd wenselijk is om een maatschappelijke tender te organiseren. Het onderhands verlenen van een vergunning kan in veel gevallen ook uitkomst bieden. Ook zonder gebruik te maken van het tenderinstrument kunnen eisen gesteld worden aan een initiatiefnemer van een duurzaam energieproject. Als gemeente is het mogelijk om eisen te stellen aan de mate van landschappelijke inpassing, project participatie, financiële participatie en ecologie. Inspiratie voor wat deze eisen zouden kunnen zijn, is te vinden in de [Gedragscode Wind op Land](#) en [Gedragscode Zon op Land](#).

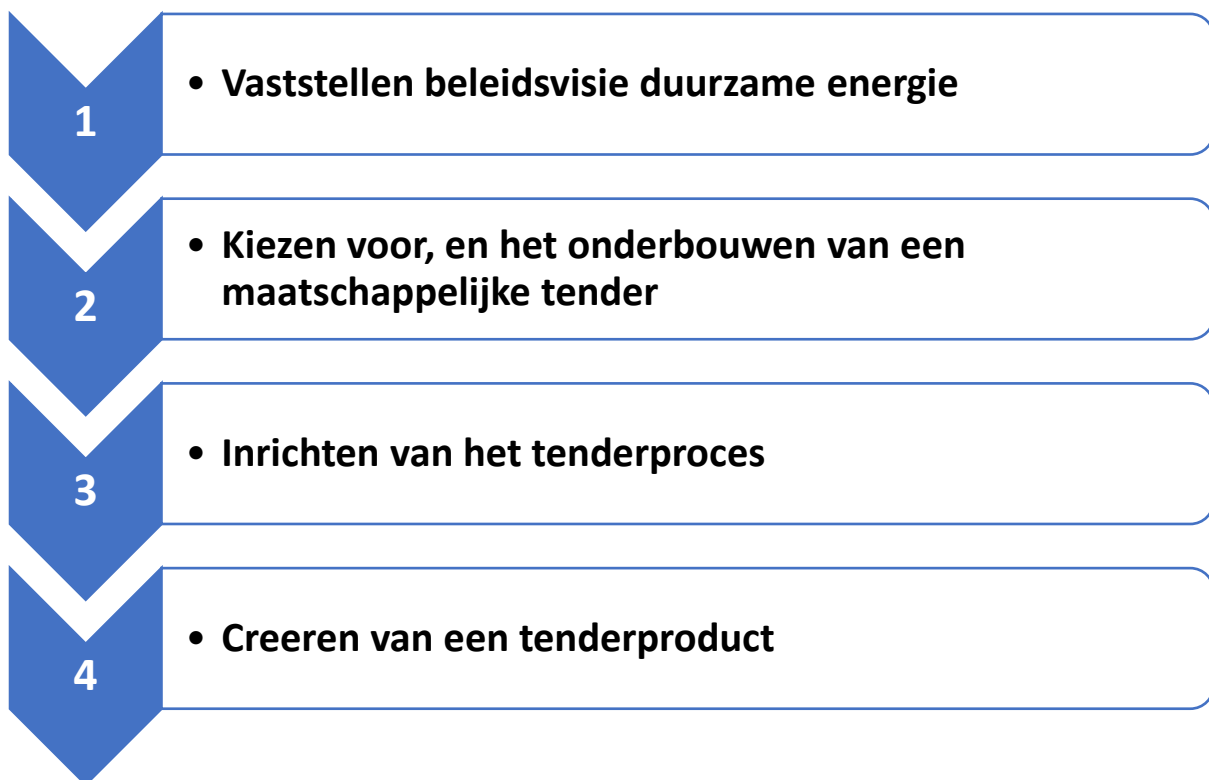
Daarnaast is het cruciaal dat de gemeente zelf met inwoners van zoekgebieden in gesprek gaat om uit te vinden welke elementen aan een toekomstig duurzaam energieproject zij belangrijk vinden. Ligt de nadruk meer op de landschappelijke inpassing? De verbetering van de biodiversiteit? Persoonlijke (lokaal eigendom) of gemeenschappelijke (omgevingsfonds) financiële baten? Op die manier kan de gemeenten met de initiatiefnemer in gesprek over de randvoorwaarden waaronder een duurzaam energieproject onderhands vergund kan worden. De verwachtingen van inwoners m.b.t. de geuite wensen moet hierbij helder zijn. Niet in alle gevallen kunnen alle wensen van inwoners meegenomen worden.

Groot voordeel is ook dat het niet nodig is om als gemeente een langere tijd capaciteit vrij te maken voor de begeleiding van een tenderproces. Het onderhands uitgeven van een vergunning dient zorgvuldig te verlopen, maar vraag niet om een permanente bezetting om een tender onderbouwing, structuur en proces van begin tot eind te begeleiden.

Het grote verschil tussen een tender en het onderhands uitgeven van een vergunning is dus dat het niet mogelijk is om verschillende initiatiefnemers met elkaar te vergelijken en daartussen een keuze te maken. Het zal regelmatig voorkomen dat het sneller is om ervoor te kiezen om *niet* te tenderen. Zoals aangegeven leidt dit er ook niet perse toe dat met het onderhands uitgeven van een vergunning de kwaliteit van het duurzame energieproject negatief wordt beïnvloedt.

3. Wat wel en niet te doen – hoe creëer ik een succesvolle tender?

Hieronder beschrijven we een kort aantal punten die vanuit de markt gezien van groot belang zijn wanneer er een tender ingericht wordt. Deze punten dienen stap voor stap doorlopen te worden om tot een succesvolle maatschappelijke tender te komen.

1. Vaststellen van een beleidsvisie duurzame energie

- ✓ Stel een concept beleidsvisie duurzame energie voor de gemeente vast. Neem daar de wensen van omwonenden in op met betrekking tot:
 - Ecologie/biodiversiteit;
 - Meervoudig ruimtegebruik ('koppelkansen');
 - Landschappelijke inpassing (bijv. in nabijheid kernen/binnen zoekgebied);

- Verwijdering van het wind- of zonnepark (na einde exploitatie);
- Financiële afdrachten in het kader van goede ruimtelijke ordening;
- Projectparticipatie;
- Gebruik van net-infrastructuur tegen laagste maatschappelijk kosten;
- Maatschappelijke acceptatie en meerwaarde;
- Financiële participatie;
- ✓ Consulteer na het opstellen van de bovenstaande concept beleidsvisie, tenminste:
 - Inwoners, in het bijzonder in zoekgebieden;
 - Natuur- en milieuorganisaties;
 - Marktpartijen;
 - Gemeenteraad;
 - Andere bevoegde gezagen zoals provincies en waterschappen.
- ✓ Toets de definitieve beleidsvisie onder andere aan de Wet Ruimtelijke Ordening en/of de aanstaande Omgevingswet en andere wettelijke kaders.
- ✓ Wanneer gebruik wordt gemaakt van zoeklocatie, stel deze gewenste locaties voor de opwekking van duurzame energie dan vast op basis van de definitieve beleidsvisie duurzame energie. Maak deze locaties (en de onderbouwing voor de keuze) transparant aan externe partijen. Consulteer voor de zoekgebieden tenminste:
 - Omwonenden;
 - Lokale belangenverenigingen zoals natuur en milieu organisaties;
 - Netbeheerders;
 - Waterschappen;
 - En de richtlijnen voor aanvliegroutes in het geval het zoekgebieden voor windturbines betreft.
- ✓ Zorg dat elk van de zoekgebieden in zekere mate even aantrekkelijk zijn voor initiatiefnemers, zo wordt voorkomen dat er alleen initiatieven zijn voor één gebied en er verder geen animo is voor de andere zoekgebieden. Let hierbij met name op de nabijheid van bestaande of toekomstige aansluitmogelijkheden, de aanwezigheid van belemmerende infrastructuur en de afstand tot (natuur)gebieden met een beperking (bijvoorbeeld Natura2000-gebieden).

2. Kiezen voor een maatschappelijke tender

- ✓ Maak als bevoegd gezag een analyse over de wenselijkheid van een maatschappelijke tender. Weeg hierin onder andere af hoe de volgende aspecten zich tot het kiezen voor een het inrichten van een maatschappelijke tender verhouden:
 - Snelheid in het verlenen van de vergunning (onderhands vs. tender);
 - Kosten voor de gemeente ter begeleiding van een vergunningaanvraag of tenderproces;
 - Aantal bekende initiatieven binnen de gemeente grenzen; als het aantal initiatieven beperkt is, is een tender misschien niet het meest efficiënte middel om te bepalen of een initiatief in aanmerking komt voor een vergunning. De vraag is dan ook of je wel schaarse rechten kunt creëren.
 - Huidige beleidsvisie ten opzichte van de doelstellingen van de gemeente op het gebied van het opwekken van duurzame energie. Is er meer nodig om de doelstellingen te halen? Neem dit dan van te voren mee in de overweging een tender in te richten.

- ✓ Werk een gedegen juridische onderbouwing uit voor het creëren van schaarse rechten óf betrek aanbestedingsspecialisten bij het inrichten van het tenderproces als het gaat om het uitgeven van eigen gronden.

3. Het tenderproces inrichten

Wat wel te doen

- ✓ Stel een tijdslijn op waarin het voor de interne organisatie, omwonenden en initiatiefnemers duidelijk is wanneer welke stap in het tenderproces doorlopen zal worden. Minimale stappen die voor alle partijen duidelijk moeten zijn:
 - Schrijven en vaststellen van de beleidsvisie duurzame energie van de gemeente (zo al gebeurd moeten zijn, zie bovenstaande);
 - Vaststellen gewenste locaties voor de opwekking van duurzame energie (zou al gebeurd moeten zijn, zie bovenstaande);
 - Wanneer een tenderproduct wordt vastgesteld;
 - Wanneer een vooraankondiging en later publicatie via TenderNed of Biedboek wordt uitgegeven;
 - Wat de publicatiedatum van het tenderproduct en de openingsperiode – met duidelijke en definitieve sluitingsdatum - voor inschrijvingen op de maatschappelijke tender zal zijn;
 - Wat de beoordelingsperiode en bekendmakingsdatum voor de winnaars van de maatschappelijke tender zijn;
 - Eventueel kan er nog een hoorzitting ingepland worden tijdens de beoordelingsperiode, wanneer dit gewenst is, noteer dat dan in de tenderdocumenten en maak dit concreet binnen de tijdslijn;
 - Welke SDE++ ronde² er beoogd wordt voor het indienen van de SDE++ aanvraag door de initiatiefnemer(s);
 - Periode van het tekenen van anterieure overeenkomsten;
 - Beoogde realisatiedatum van het duurzame energieproject, houdt hierbij rekening met de huidige situatie rondom het verkrijgen van netaansluitingen en de capaciteit bij initiatiefnemers.
- ✓ Wijs één contactpersoon aan voor de omwonenden en initiatiefnemers voor vragen rond de maatschappelijke tender.
- ✓ Maak een website waarop vragen gesteld kunnen worden en omwonenden direct op de hoogte gehouden worden van de ontwikkelingen in het tenderproces.

Wat niet te doen

- ✗ Pas het tenderproces en tenderproduct nooit aan na finale publicatie van het tenderproduct. De Hoge Raad heeft ook in de zaak 'Zonnepark Gemeente Drimmelen' van 16 februari 2022 geoordeeld dat dit ertoe leidt dat de beschikte vergunningen nietig worden verklaard. Hieronder vallen ook additionele eisen na de selectie van projecten.

² De komende jaren zullen de SDE++ rondes naar alle waarschijnlijkheid vóór de zomers openen in plaats van na de zomer.

- ✘ Maak geen gebruik van een 'lotingsproces' voor het vergeven van vergunningen. Dit leidt niet tot de meest wenselijke uitkomsten wat betreft maatschappelijk draagvlak en een gelijkspelveld voor initiatiefnemers.
- ✘ Laat de presentatie van het initiatief tijdens een lopende procedure niet in openbaarheid plaatsvinden. Vaak zijn deze plannen nog prematuur, conceptueel en nog niet in ontworpen/besproken met de omgeving. Dit kan leiden tot beïnvloeding van de leden van de beoordelingscommissie gelet op specifieke vocale lokale belangen en ook tot weerstand vanuit de omgeving. Deze belangen zouden al eerder meegenomen moeten zijn in de beleidsvisie, keuze voor zoekgebieden en het vaststellen van een tenderproduct. Wanneer een presentatie plaatsvindt dient deze besloten plaats te vinden door de initiatiefnemers aan de procesbegeleiders en de leden van de beoordelingscommissie.

4. Het tenderproduct

Wat wel te doen

- ✓ Beoordeel op basis van kwantitatieve criteria. Zet zo nodig kwalitatieve eisen om naar een kwantitatief criterium. Alleen op die manier kan er een objectieve vergelijking tussen de verschillende initiatieven gemaakt worden. Stel dus een helder beoordelingsmatrix vast. Zorg dat die matrix een puntenafweging duidelijk maakt die is vastgesteld op basis van de wensen uit de omgevingsvisie.
- ✓ Geef een scherpe definitie van de zoekgebieden en bedenk daarbij de beperkingen of aanvullende eisen die er nodig zijn om bijvoorbeeld te compenseren voor het ontwikkelen naast een kwetsbaar natuurgebied. Deze kosten moeten door de initiatiefnemers gedragen worden en betekenen dus ook mogelijk tegenvallende financiële afspraken voor wat betreft financiële participatie.
- ✓ Besteed aandacht aan de positie van grondeigenaren. Grondeigenaren kunnen mee doen aan de tender als zijnde (mede)initiatiefnemers, maar dit hoeft niet altijd het geval te zijn. Als de grondeigenaar niet voornemens is mede-initiatiefnemer te worden, maak dan heldere afspraken vooraf. Initiatiefnemers moeten van te voren duidelijkheid hebben over de gemaakte afspraken met de grondeigenaren in zoekgebieden. Wanneer het initiële besluit van de grondeigenaar is om niet betrokken te zijn als initiatiefnemer, betekent dit niet dat zij deze keuze niet later nog kunnen veranderen naar bijvoorbeeld mede-eigenaarschap van het duurzame energiesysteem wanneer dit in overleg met de initiatiefnemer gebeurt.
- ✓ Stel als voorwaarde dat het niet toegestaan is vooraf een reservering van netcapaciteit te doen binnen de zoekgebieden. Eis dus ook geen getekende Aansluit en Transport Overeenkomst of een offerte daarvoor. Dit leidt tot speculatie op de netaansluiting, waardoor initiatiefnemers oneigenlijk een competitief voordeel behalen ten opzichte van concurrenten. Dit komt ook de duidelijkheid voor de netbeheerder over het daadwerkelijk gevraagd vermogen niet ten goede.
- ✓ Als het van belang is dat een of meerdere lokale energiecoöperaties (mede) initiatiefnemers zijn, stel dan geen eisen vooraf aan deze samenwerking. Dit leidt tot vooraf gemaakte afspraken tussen de commerciële ontwikkelaar en de lokale energiecoöperatie, waarbij er geen gelijk spelveld is om die afspraken te maken met andere marktpartijen en energiecoöperaties. Biedt initiatiefnemers de ruimte om afspraken op het gebied van lokaal

eigendom/financiële participatie verder uit te werken nadat duidelijk is welke initiatiefnemer(s) de tender gewonnen heeft/hebben op basis van welk bod..

- ✓ Indien de beoordelingsargumentatie kwantitatief wordt opgesteld, dan dienen er ook kwantitatieve criteria opgenomen te worden in het bestek, zodat deze bij alle initiatiefnemers bekend zijn voorafgaande aan de inschrijving.
- ✓ Indien er sprake is van een ontwikkelovereenkomst bij gronduitgifte door een publieke opdrachtgever, zou de inschrijver zich niet direct hoeven in te schrijven met een Special Purpose Vehicle (SPV). De ontwikkelovereenkomst kan op een later moment overgedragen worden aan een nog op te richten SPV.

Wat niet te doen

- ✗ Stel geen bovenwettelijke eisen aan een vergunningaanvraag als die niet gerelateerd zijn aan de ruimtelijke ontwikkeling van een duurzaam energieproject. Dit is tegenstrijdig met de Wet Ruimtelijke Ordening en de aanstaande Omgevingswet. Dit betekent bijvoorbeeld dat zowel de afdracht aan als het bestedingsdoel van een gebiedsfonds/omgevingsfonds vastgesteld wordt op basis van vrijwilligheid van de initiatiefnemer in dialoog met de omgeving.
- ✗ Vraag niet om inzage in de business case, dit is bedrijfsvertrouwelijke informatie en is niet relevant voor de wijze waarop een initiatiefnemer zijn aanbod doet. Als het gaat om het vragen van financiële zekerheid kan er gevraagd worden ervaring met het ontwikkelen van projecten aan te tonen.
- ✗ Vraag niet om te veel bewijsstukken bij inschrijving. Dit kan na een voorgenomen gunningsbesluit gevraagd worden aan de geselecteerde marktpartijen. Hieronder valt ook een volledig voorbereide vergunningaanvraag. Een complete vergunningaanvraag voorbereiden leidt tot hoge kosten voor de initiatiefnemer. Terwijl het voor de gemeente niet nodig is om een complete vergunningaanvraag al te ontvangen vóór het bekendmaken van de winnaar van de tender.
- ✗ Stel niet een minimaal aantal punten vast waar een initiatiefnemer aan hoeft te voldoen, waardoor er vervolgens op indieningsnelheid gewonnen kan worden. Met een dergelijke werkwijze worden niet de meest maatschappelijk wenselijke projecten geselecteerd, immers andere initiatiefnemers, die bijvoorbeeld enkele dagen later hun plan indienen, kunnen mogelijk een wenselijker project (met meer punten) aanbieden.
- ✗ Vraag geen anonieme inschrijving uit. Dit maakt het moeilijk voor marktpartijen om te laten zien waarop zij zich kunnen onderscheiden. Dit betekent dus dat een initiatiefnemer zich met naam en toenaam bekend moet maken bij de gemeente en dat de gemeente aan het einde van het beoordelingsproces transparant maakt welke initiatieven zich hebben gemeld en hoe deze initiatieven zijn beoordeeld op basis van de verschillende tendercriteria.